

Positie van de **Coalitie tegen de Honger** (Januari 2012)

Grote prijsschommelingen landbouwprijzen en speculatie met voedsel

Gelet op de toenemende speculatie op de voedselgrondstoffenmarkt zal de regering bij de internationale ad hoc-fora stappen ondernemen om de honger in de wereld te bestrijden. België verbindt zich ertoe de lokale en familiale landbouw ten bate van de eigen voedingsbehoeften te bevorderen. (Regeerakkoord van de regering Di Rupo) december 2011

Inleiding

Nieuwe situatie

Dertig jaar lang waren de prijzen op de internationale voedselmarkt laag doch relatief stabiel. Maar dat is nu verleden tijd; er is nu een periode aangebroken van hevige turbulentie met grote en onvoorspelbare prijsschommelingen. Sinds 2006 zijn er al twee grote pieken geweest in de internationale voedselprijzen. Die pieken waren niet alleen heel scherp, maar kwamen ook heel snel opzetten. Na de voedselcrisis van 2007/2008 waren de prijzen in de tweede helft van 2009 met grote snelheid weer ingezakt. Maar medio 2011 begonnen ze weer aan een gestage opmars om in februari 2011 opnieuw ongekende hoogtes te bereiken. Voor voedingsmiddelen als rijst, suiker, tarwe, oliehoudende gewassen en maïs bedraagt het verschil tussen de gemiddelde prijs over 2005 en het recordniveau enkele honderden procenten. Dat heeft in meer dan 40 landen tot ernstige oproer geleid.

Maatschappelijke gevolgen

Voor talloze boeren en consumenten zijn de enorme prijsschommelingen een regelrechte catastrofe. Steeds meer reeds kwetsbare mensen komen als gevolg van de hevige prijsschommelingen in de armoede terecht. Zo zijn arme huishoudens tot wel driekwart van hun inkomen kwijt aan voedsel. Het leeuwendeel van hen woont op het platteland en is ondanks de eigen landbouwactiviteiten voor een deel van het jaar nettoafnemer van voedsel. De plotselinge prijsstijgingen en -dalingen maken hen nog kwetsbaarder dan ze al waren. Ofwel moeten ze torenhoge voedselprijzen betalen op het moment dat ze nettoafnemers zijn, ofwel krijgen ze bijna niets voor hun eigen landbouwproductie op het moment dat ze die afzetten. Direct gevolg daarvan is een lagere voedselconsumptie, vooral onder vrouwen. Maar daar blijft het niet bij: ook wordt er minder uitgegeven aan gezondheidszorg en onderwijs, komen mensen in de schulden, verkopen zij hun land, vee of andere goederen en

geven ze eindelijk het boerenbedrijf geheel op. Dit leidt op de lange termijn tot meer armoede en tot verslechtering van de voedselveiligheid van landen die nóg afhankelijker worden van het buitenland.

Profijt

Veel mensen krijgen dus de volle klappen van de grote prijsschommelingen, maar er zijn ook partijen in de productieketens die er juist garen bij spinnen. Door de volstrekt scheve krachtsverhoudingen binnen die ketens spekken speculanten, beleggingsfondsen, grote voedingsproductenhandelaren, inputleveranciers en grootgrondbezitters nu met verve hun kassen.

Het resultaat van politieke keuzes

Prijsschommelingen zijn overigens niet iets van de laatste tijd. De oogst is al sinds de begindagen van de landbouw voor een groot deel afhankelijk van het weer. Boeren en samenlevingen hebben daarom altijd voorzorgsmaatregelen getroffen om ervoor te zorgen dat ze misoogsten en dus ook prijsschommelingen het hoofd konden bieden. In de afgelopen vijftig jaar is in Europa en in talrijke andere landen een groot aantal maatregelen getroffen ter stabilisering van de prijzen, zoals vaststelling van vaste prijsmarges, sturing van het aanbod, interventieregelingen, subsidies en uitvoerbepalingen.

Maar al dit beleid is geleidelijk aan weer afgeschaft ten behoeve van de liberalisering van de landbouw. Tegenwoordig worden er echter grote vraagtekens gesteld bij het vermogen van de wereldmarkten om te zorgen voor voedselveiligheid en stabiele prijzen. Uit onderzoek blijkt dat de grote prijsschommelingen de komende jaren zullen blijven aanhouden en zelfs nog ernstiger worden als op de ingeslagen weg wordt voortgegaan. Helaas houdt men wijd en zijd de ogen gesloten voor de ware oorzaken van de prijsschommelingen en wordt er her en der op ongecoördineerde wijze ingegrepen met kortetermijnsoplossingen waarmee toekomstige crises onder geen enkel beding voorkomen kunnen worden.

Onvoldoende ingrijpen

De speculatie met voedsel en de grote prijsschommelingen staan sinds de voedselcrisis van 2007-2008 op de agenda van talloze internationale bijeenkomsten. De Commissie inzake Wereldvoedselzekerheid buigt zich erover, de G20, de Wereldbank en ook EU.

Desalniettemin moet worden geconstateerd dat er niet bijster veel bereikt is. Er bestaat weliswaar een consensus over de noodzaak om de transparantie van de markt en de investeringen in de landbouwproductie te vergroten, maar dergelijke maatregelen zijn, hoe nodig ook, absoluut ontoereikend. Dat komt doordat deze maatregelen de structurele oorzaken van de prijsschommelingen volstrekt buiten beschouwing laten.

Daar komt nog eens bij dat het informatiesysteem inzake landbouwtelling (AMIS) de vier grootste handelaren die het overgrote deel van de graanhandel in handen hebben geen transparantieplicht oplegt. Ten aanzien van de investeringen moet worden gezegd dat de landbouwproductie weliswaar dringend omhoog moet, maar dat dan wel goed moet worden

gekeken waarin er precies geïnvesteerd moeten worden. In ieder geval niet in de industriële landbouw. Industriële landbouw zorgt alleen maar voor nog meer armoede onder boeren, verergert de klimaatverandering, is schadelijk voor het milieu en put de natuurlijke hulpbronnen uit. Wat wel gedaan moet worden, is met steun van overheidswege investeren in kleinschalige landbouw.

De Europese beleidsmakers proberen niet langer de achterliggende oorzaken van de prijsschommelingen aan te pakken, maar pleiten nu voor versterking van financiële risicobeheersingsinstrumenten. Deze financiële instrumenten kunnen echter helaas niet tippen aan de instrumenten van het landbouwbeleid die hun waarde reeds ruimschoots hebben bewezen en producenten en de samenleving ook nog eens veel minder geld kosten. Daar komt nog een probleem bij dat zichzelf in de staart bijt: de financiële derivaten ter dekking van de landbouwisico's zijn onderwerp geworden van speculatie door financiële partijen, steeds complexer geworden, steeds volatieler en duurder en daarom tegenwoordig ontoegankelijk voor agrarische familiebedrijven. De financiële instrumenten die ooit bedacht waren om de boeren te beschermen, lijken nu juist hun ondergang te bespoedigen.

De politici hebben de volgende zaken niet willen veranderen:

- Talloze particuliere belangen verhinderen dat de onhoudbare vraag naar landbouwproducten wordt omgebogen. De wetenschappelijke gemeenschap is het er over eens dat het beleid ter bevordering van biobrandstoffen averechts uitpakt, maar voor afschaffing daarvan ontbreekt elke politieke wil.
- Ondanks de consensus over het feit dat de **klimaatveranderingen** rampzalige gevolgen zullen hebben voor kwetsbare gebieden, is er geen enkele billijke, ambitieuze en bindende maatregel getroffen om onder de twee graden gemiddelde temperatuurstijging te blijven.
- Ondanks de enorme kosten van de prijsschommelingen zijn en blijven netto invoerende landen afhankelijk van de grillige marktkrachten doordat de onderhandelaars van de **WTO** weigeren om de regels dusdanig te wijzigen dat er een volwaardig nationaal en regionaal beleid gevoerd kan worden ter stabilisering van de prijzen en krachtige ondersteuning van de landbouw. Toch is dit de enige uitweg uit de afhankelijkheid. Het argument dat de internationale markten voor voedselveiligheid zullen zorgen, is gelogenstraf en de bewering dat er voldoende flexibiliteit is ingebouwd, is een farce, omdat die flexibiliteit volstrekt tekort is geschoten.
- De **deregulering van de financiële markten** middels openstelling van de grondstoffenmarkten voor financiële partijen en afschaffing van de beperkingen ter voorkoming van misbruik van derivaten op landbouwproducten. Speculanten kunnen nu, niet gehinderd door enig obstakel, massaal gebruik maken van de markt voor landbouwproducten en de daaraan verbonden financiële producten om zich te beschermen tegen de subprime-hypotheken en zich te verzekeren van dubbele winstcijfers.

Herinvoering van regulering

Hoe meer men van de internationale landbouwmarkten afhankelijk is, hoe meer men getroffen wordt door de prijsschommeling op die markten. Gek genoeg lijken de meeste politici dat helemaal niet door te hebben. En hoe zwakker de bescherming aan de grenzen en hoe groter het aandeel van ingevoerde producten in de nationale consumptie, hoe sterker de binnenlandse prijzen beïnvloed worden door de internationale prijsschommelingen.

Het is dus niet zoals Pascal Lamy doet geloven een kwestie van meer integratie van de markten voor landbouwproducten, waarmee een tekort op de ene plaats van de wereld kan worden aangevuld door het overschot in een ander deel. Integendeel, de internationale markten maken landen steeds sterker afhankelijk van invoer doordat zij de lokale landbouw onderwerpen aan een volstrekt ongelijke concurrentiestrijd. En de grote prijsschommelingen worden er ook al helemaal niet door aangepakt.

Als de EU en België iets doen willen aan de grote prijsschommelingen en de speculatie, moet er een aantal elkaar versterkende besluiten genomen worden en moeten de nodige instrumenten worden ingesteld:

1. **Volledige herziening van de huidige en in onderhandeling zijnde handelsregelgeving om landen in staat te stellen hun markt te reguleren en hun belangrijkste landbouwsectoren zwaar te ondersteunen (buiten het kader van de huidige flexibele mogelijkheden om), om zo uit de voedselafhankelijkheid te komen.**

- Landen de mogelijkheid bieden om een dusdanig **prijsstabiliseringsbeleid** te voeren (bijv. interventieregelingen, variabele tarieven, contingentering, anti-cyclische steunmaatregelen, sturing van aanbod en vraag, enz.) dat de lokale productie wordt bevorderd.
- **Verhoging van de ontwikkelingshulp** ten behoeve van kleinschalige agro-ecologische voedselproductie, en wel door de ongelijke toegang tot middelen en de ongelijke marktmacht aan te pakken onder naleving van het beginsel van gelijkheid der seksen. Voor arme consumenten moeten er socialebeschermingsprogramma's komen.
- **Herziening van de regionale verdragen van de EU** die ten koste gaan van de regionale samenwerking. Daarentegen versterking van deze verdragen door de invoering van regionaal beleid op het gebied van de landbouw, de handel en de voedselveiligheid.
- **Hervorming van het GLB**: afschaffing van desastreuze beleidsinstrumenten als de uitvoerrestituties en bevordering van stabiliseringsinstrumenten als aanbodsturing en bijdrages aan afdoende wereldreserves.

2. **De EU moet de financiële markten reguleren**

- Beperking van de toegang tot de **markt voor landbouwproducten** tot uitsluitend eindverkopers en eindkopers.
- **Regulering van niet-gereguleerde transacties**: de ontwerpverordening betreffende markten in financiële instrumenten [EMIR]. Met deze verordening wordt beoogd te zorgen voor transparantie door otc-derivaten naar de beurs te brengen. Instelling van een verbod op indexfondsen op basis van landbouwproducten.

- **Vaststelling van maximale posities voor alle geautoriseerde partijen** die actief zijn op de markt voor landbouwproducten, dit om te voorkomen dat de grootste spelers voor speculatieve doeleinden de koersen manipuleren kunnen. De huidige uitzonderingen voor de grootste spelers in de sector dienen te worden ingetrokken. Deze maximale posities dienen te worden opgenomen in de Europese richtlijn betreffende markten voor financiële instrumenten (MiFID).

3. **biobrandstoffen**

- Instelling van een verbod op doelstellingen ten aanzien van de productie en het gebruik van biobrandstoffen alsook op **ondersteuningsprogramma's** ten behoeve daarvan.
- Verder dient de centrale doelstelling van de **Europese richtlijn** inzake hernieuwbare energiebronnen te worden herzien en te worden vervangen door energiebesparingsdoelstellingen.

4. **Verbetering van de samenhang tussen de verschillende beleidsvormen door:**

- de **uitstoot van broeikasgassen** in de EU tegen 2020 met ten minste 40% terug te dringen,
- de **Commissie inzake Wereldvoedselzekerheid** onder meer ten aanzien van voornoemde onderwerpen meer bevoegdheden te geven voor het toezicht op de samenhang van het wereldwijde beleid inzake voedselveiligheid, alsook voor de coördinatie van het toezicht erop.

Contact: Thierry Kesteloot, +32.2.501.67.55, tke@oxfamsol.be